

Refik Halid Karay'ın Çete Romanında Hatay ve Hatay'ın Türkiye'ye Bağlanması Tezi

Hatay and the Thesis of Annexation of Hatay to Turkey in Refik Halid Karay's Novel, Çete

Genç Osman GEÇER *

Öz: Sanat eserleri, toplumun estetik duyarlılığını artırmakla birlikte tarihin karanlıkta kalan kısımlarını aydınlatmada da önemli katkılar sağlayabilir. Refik Halid Karay'ın roman ve denemeleri bize böyle bir imkân sunmaktadır. Eserlerinde kullandığı işlenmiş İstanbul Türkçesi dolayısıyla Türk edebiyatının en kudretli yazarları arasında sayılan Refik Halid, 1922 yılından sonra başlayan sürgün hayatı boyunca yeni coğrafyalar keşfetmiş ve yeni insanlarla tanışmıştır. Sürgünlüğü dolayısıyla Beyrut'ta kurmaya çalıştığı yeni hayatı ona yeni tecrübeler kazandırmış ve onda vatanî duyguların derinleşerek artmasına yol açmıştır. Beyrut ve Halep'te geçirdiği uzun seneler yazara bu bölgeleri bütün detaylarıyla görme ve tanıma fırsatı vermiştir. O yıllarda, içinde Antakya'nın da bulunduğu Doğu Akdeniz havzası Fransızların kontrolünde bulunmaktadır. Halep'e geliş gidişlerinde Antakya'daki Türk gençleriyle gizli olarak sık sık bir araya gelen yazar, onlara bu bölgenin Türk olduğunu ve Türkiye'ye bağlanması gerektiğini söyler. 17 Temmuz 1938 tarihinde af kanununun yürürlüğe girmesiyle Refik Halid, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına dönüşünü sağlayan pasaportu alır ve Anafarta vapuruyla Payas'a, vatan topraklarına kavuşur. Refik Halid, Beyrut ve Suriye'de geçirdiği yılların ve vatana olan hasretin verdiği duyarlılıkla kaleme aldığı *Çete* romanında, Fransızların bölgeden çekilmeleri ve Hatay'nın Anavatan'a katılması için 1920-1921 yıllarında fedakâr vatan evlatlarının Kıran Bey liderliğinde, Amanos dağlarına çekilerek düşman ordusuna karşı verdikleri mücadeleyi; ardından gelen zaferle Türk ordusunun Hatay'a girişini anlatılır.

Anahtar sözcükler: Refik Halid Karay, Hatay, Çete, Roman, Amanos Dağları

Abstract: Although art works can increase the aesthetic sensitivity of society, it can also make important contributions towards illuminating the dark parts of history. Refik Halid Karay's novels and essays provide us with such a possibility. Refik Halid, considered to be one of the most powerful writers of Turkish literature due to his brilliant comprehension of Istanbul Turkish, discovered new geographies during his exile, which began after 1922, when he met new people. His new life, which he tried to establish in exile in Beirut, gave him new experiences and led him to have a deepening and increasing sense of feelings of homeland. He spent many years in Beirut and Aleppo, giving the author the opportunity to see and know these regions in all their detail. In those years, the Eastern Mediterranean basin, including Antakya, was under French control. Often secretly the author met Turkish young people in Antakya on his return to Aleppo and he told them of the need to annex Hatay to Turkey and that the region was Turkish. With the enactment of the amnesty law of July 17th 1938, Refik Halid received the passport of citizenship in the Republic of Turkey, which allowed him to return by the Anafarta ferry to Payas, his homeland. Refik Halid tells of the struggle in his novel *Çete*, which he wrote during the years he spent in Beirut and Syria, with the sensitivity of his longing for his country, of settling in the Amanos mountains in 1920-1921, under the leadership of Kıran Bey, towards the enemy army, in order to force the withdrawal of the French from the region and to annex Antakya to the Motherland.

Keywords: Refik Halid Karay, Hatay, Çete, Novel, Amanos Mountains

* Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Niğde.
gencosman2@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1886-6526>

Giriş

Türk edebiyatı içerisinde çok önemli bir yere sahip olan Refik Halid Karay, edebiyatın pek çok türünde eserler vermiş, eserlerinde Türkçeyi üstün bir yetenekle kullanmasıyla kendinden sıklıkla söz ettirmiştir. Özellikle mizah türündeki yazıları Refik Halid'i Türk edebiyatı tarihinde özel bir konuma yükseltmiştir. Ancak o, kaleminin asıl kudretini sürgün döneminde yazdığı hikâyelerinde ve ikinci sürgünlük evresinde altyapısını oluşturduğu romanlarında göstermiştir. Bu yeni durum, yazın eserlerinde de belirgin konu ve üslup farklılaşmalarına yol açmıştır. Ancak onda değişmeyen duygu ve belirgin üslup milliyetçiliktir. “Refik Halit, yazı hayatına başladığı ilk yıllarda Ziya Gökalp'ın etkisinde ateşli bir “Türkçü”dür. Yurtdışında bulunduğu uzun gurbet yılları, ondaki milliyetçilik duygusunu daha da güçlendirmiş, bir ihtiras halinde bütün benliğini sarmıştır (Ekiz 1999, 46). Hayatı bin bir sıkıntı ile geçmiş olsa da Refik Halid, hiçbir zaman sürgün psikolojisiyle kötümser eserler vermemiştir (Enginün 2004, 266). Yazar açısından zor geçen bu yıllar, ele alacağımız konunun şekillendiği ve bir esere dönüştüğü dönem olması bakımından önemlidir. Buna istinaden biz dikkatimizi daha ziyade yazarın ikinci sürgün yıllarına ve Hatay'nın Türkiye'ye katılması konusunun da ele alındığı *Çete* romanı üzerine yoğunlaştıracamız.

Sürgünlük döneminin Refik Halid'in sanatında büyük değişikliklere neden olduğunu ifade etmiştik. Yazarın bu dönemde kaleme aldığı *Gurbet Hikâyeleri*'nde yer alan metinlerden başlayarak ikinci romanı *Yezid'in Kızı*'nda kendini daha çok hissettiren, yakından tanıdığı ve çeşitli hayat sahnelerini –özellikle Türk unsuruna ait- aksettireceği Güney memleketlerinin tabii durumunu tasvire, eğlence hayatı ve sosyolojik yapısı hakkında çeşitli malumatlara rastlarız (Aktaş 2004, 137). *Gurbet Hikâyeleri*, *Yezid'in Kızı* ve *Çete* adlı eserlere temel teşkil edecek gözlem ve bilgi birikimlerinin aktarıldığı *Bir İçim Su*'da yer alan kronikler, Refik Halid'in 1924'ten itibaren, başta Antakya ve çevresi olmak üzere, Güney memleketlerini etnografya, coğrafya ve sosyoloji bakımından çok yakından görüp incelediğini ortaya koymaktadır. *Bir İçim Su*'da, “Antakya Etrafında” başlığı altında ele alınan konular, *Çete* romanının da altyapısını oluşturan ciddi bir hazırlık evresi olarak değerlendirilebilir. Bütün bunlardan sonra *Yezid'in Kızı* gibi *Çete* de sabırlı ve gayeli bir seyahatin neticesi yazılmıştır diyebiliriz (Aktaş 2004, 141). Refik Halid Karay, *Yezid'in Kızı* ve *Sürgün*'de Lübnan başta olmak üzere Suriye ve Irak coğrafyalarını, mekân olarak, çok canlı sahneler halinde kullanmıştır. Ancak *Çete* romanı, Hatay ve çevresinin Türklüğü dolayısıyla Anavatan'a katılması gerektiği tezini işleyen, hem Türk edebiyatının hem de Refik Halid'in ilk ve tek romanıdır.

Genel Hatlarıyla *Çete* Romanı

Çete, Refik Halit'in üçüncü romanıdır. Roman Halep'te yazılmaya başlanmış, 1939 yılında, yazarın ikinci sürgün dönüşü, İstanbul'da Semih Lütfi Kitabevi tarafından yayınlanmıştır ve 147 sayfadır (Aktaş 2004, 139). *Çete* romanının bu çalışmada faydalanılan baskısı ise İnkılâp Kitabevi tarafından 2017 yılında yayınlanmış ve toplam 176 sayfadır. Roman, kendi içinde çeşitli alt başlıkların da yer aldığı “Buluşmadan Önce”, “Buluşuyorlar”, “Buluşuktan Sonra” ve “Son ve Tek Kısım” ana başlıklarından oluşur. Bu başlıklar, romanın iki asıl kahramanının birlikte veya ayrı oluşlarına göre isimlendirilmişlerdir (Aktaş 2004, 139).

Çete, millî konulu bir macera romanıdır. *Çete* romanında ele alınan konunun mahiyeti ise şöyle özetlenebilir: Anadolu'nun emperyalist Batılı güçler tarafından işgal edildiği yıllarda, Adana Sultanisi'nde Fransızca öğretmenliği yaparken eski komutanı Binbaşı Recep'in (Demir Bey) davetine uyarak bu görevi bırakan ve önce Hassa'ya giden, oradan da Amanos dağlarına çıkan ve Kiran Bey takma adıyla bir çete kurarak Yoksul ve Öksüz'ü de yanına alan Nezhî Suat'ın, bir Türk yurdu olan ancak Fransız işgalinde bulunan Hatay'ın Türkiye'ye katılması için işgalci Fransızlara karşı verdikleri amansız mücadele ve sonunda elde edilen başarıdır.

Romanın Adına Dair

Her edebî eserin bir adı veya bir başlığı vardır. Kişinin adı ne ise edebî eser de kendi adı ile tanınır ve bilinir. Biz, pek çok edebî eseri adının ilgi çekici olması dolayısıyla okur ve hatırdır tutarız. Edebî eserin adıyla muhtevası arasında sıkı bir bağ vardır. Yazar, eserine koyduğu adı ya açıktan ya da örtülü olarak metin içerisinde ele alıp işleyebilir. Bu bakımdan roman isimlerinin simgesel değerlerinin araştırılıp incelenmesi gerekir (Çetin 2009, 186). Bu bağlamda, “Çete” kelimesinin, Türk dilinde ve kültüründe kullanıldığı yere bağlı olarak hem olumlu hem de olumsuz anlamı olduğu görülmektedir. Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğüne göre Bulgarca'dan dilimize giren “Çete” kelimesinin ilk anlamı olumsuzdur ve “Yasa dışı işler yapmak veya etrafındakileri korkutmak amacıyla bir araya gelmiş topluluk” demektir. İkinci anlamı ise, “Ordu birliklerinden olmayan silahlı küçük birlik” olarak tanımlanmaktadır (<http://sozluk.gov.tr>). Kelimenin bu ikinci anlamı, Türk metinlerinde genel olarak olumlu anlamda kullanılmıştır. Refik Halid de romanını “Çete” olarak adlandırırken bu adın Türk millî hafızasındaki olumlu ve yapıcı simgesel karşılığın ve kültürel arka planına yaslanmıştır. Çünkü Çete romanının yazıldığı ve yayımlandığı tarihe gelinceye kadar (1939) *Osmanlı Belgelerinde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk* (2007, 128) adlı çalışmada da görüleceği üzere Türkler, Anadolu'yu işgale kalkışan Batılı emperyalist güçlere karşı ilk adımda “Çete” adı verilen millî güçlerle mücadele etmiştir. Bu mücadeleye öncülük eden “Kuvâ-yı Milliye”nin faaliyetleri ise İtilaf kuvvetlerince “çete” hareketi olarak nitelendirilmiş ve dağıtılması için Babiâli'ye baskı yapılmıştır.

“Çete” kavramı, daha romanın başında yazar tarafından tartışmaya açılır. Beyrut'ta, Suriye ve Lübnan Fransız Yüce Komiserliği İstihbarat Dairesi komutanı Albay ile Nina arasında geçen diyalog “çete” kelimesinin işgalci güçler tarafından ne manada kullanıldığını okuyucuya gösterir. Romanın kadın kahramanı Nina, Adana'daki Fransız işgal gücü içerisinde görev yapan eşi Yüzbaşı Ernest ile görüşmek istemektedir. Ancak, “Zabit ailelerinin Adana mıntukasına sokulmaması” emri dolayısıyla Nina'nın o bölgeye gitmesine izin verilmez. Nina'nın “Buraya zevcim (koca) yanına gitmek için geldim. Gideceğim” demesi üzerine Albay: “Zaten vaziyet pek yakında lehimize dönecektir. Çetelerden ibaret olan Türk kuvvetleri muntazam teşkilatlı askerlerimizin devamlı faaliyeti karşısında elbette dağılacak!” diye cevap verir. Diyalog şu cümlelerle devam eder:

-Nina: Çete dediğiniz nedir?

-Albay: Çete denilen şey birkaç işsiz kendilerine bir baş seçerek kurdukları bir harp teşkilatıdır. İşgal ordusunu güçlüğe uğratmak gibi siyasi bir maksat altında yapmadıkları fenalık kalmaz; harp ve askerlik kaidelerine uymazlar; esirlere işkence ederler, köy yakarlar, yağmacılık yaparlar. Ordumuza erzak ve mühimmat götüren konvoylarımızı arızalı yerlerde bastırırlar. Bize epeyce zarar verdiklerini inkâr edemem.

-Nina: Bunlar bir nevi francs-tireurs (sivil savaşçılar) olacaklar...

-Albay: Hayır, hayır. Francs-tireurs'ler (sivil savaşçılar) asker sayılır. Büyük ihtilalde, Sivastopol muhasarasında, 1870 harbinde vatanın şerefini koruyan bu teşekküller ordu tertibine dâhildirler; zaten enternasyonal hukuka riayet şartıyla dünyanın her yerinde muharip addolunurlar. Hâlbuki çeteci, askerlik usullerine aldırılmaz, hiçbir hak ve kanun tanımaz.

-Nina: O halde İspanyolların Napolyon ordularına karşı koyan teşkilatları cinsinden bir şey, bir gerilla!

-Albay: Ben o fikirde değilim.

-Nina: *Her ne olsa bu silahlı teşekküller ordu için epeyce korkunç, en aşağı çok yorucu ve yıpratıcıdır* (Çete 2017, 12-12).

Görüldüğü gibi romana da ad olan “Çete” kavramının ne anlama geldiği ve nasıl anlaşıldığı daha romanın başında hem de romanın iki yabancı kişisi tarafından diyaloglar vasıtasıyla verilmiştir. Okuyucu, “çete” kavramıyla söylenmek istenenin, Nina’nın son cümlesinde geçen “işgal ordusu için epeyce korkunç, çok yorucu ve yıpratıcı” bir vatanseverler teşekkülü olduğunu anlamış oluyor.

Romanda Çete ve Faaliyetleri

Antakya ve çevresinde, gerçek anlamda çete faaliyetleri 1919’da başlamıştır. I. Dünya Savaşı’nın sona ermesi ve ordunun terhis edilmesi üzerine Antakya, İskenderun ve havalisinden olup çeşitli cephelerde savaşmış askerler, işgalden büyük üzüntü duymuş, kurtuluş için çözüm aramaya başlamışlardı. Yüzbaşı Asım (Karabay), bazı görüşmelerden sonra direniş ve mücadele kuvvetleri komutanı olarak öne çıktı. Ona Kalanislî Yüzbaşı Rüştü Bey, Küçükali Oğullarından Dedebeyzade Hakkı Bey, İhtiyat Zabiti Nuri Aydın ve daha yirmi kadar Antakyalı kendisine katıldı, sayıları hızla arttı. Asım Bey’in karargâhı Narlıca köyünde idi (Tekin 2015, 60-61). Antakya ve çevresinde bu ve benzer pek çok çete faaliyetinin sürdüğü ve işgalcilerin ciddi manada yıldırıldığı zamanlarda Refik Halid o bölgede bulunuyor ve muhtemelen gelişmeleri çok yakından izliyor ve *Çete* romanının notlarını oluşturuyordu. Yazar, romanında da yer yer bu isimlerden ve faaliyetlerinden söz etmiştir.

Romanda çetenin teşekkülü ve Nezih Bey’in “Kıran Bey” adıyla komutan tayin edilmesi konusu, romanın “Volkan Kovuğundaki İn” bölümünde, “Nezih’in adı Kıran Bey, on altı kişilik çetesinin adı da Kıran Bey Çetesi olmuştu” (*Çete* 2017, 49) cümlesiyle aktarılır. Çetenin merkezi Hassa yakınlarında Petek köyündedir. Kıran Bey’in emri altında altışar kişiden mürekkep iki kıta bulunmaktadır. Kıtaların çavuşları romanda önemli görevler üstlenen Yoksul ve Öksüz’dür. Bir de adı söylenmeyerek Solak diye çağrılan açıcıları vardır. Komutanla birlikte çete tam on altı kişiden oluşur. Çetenin ovadaki kılavuzluğunu Amoklu (Amik) bir Türk olan Öksüz yapar, fakat dağlık bölgelerde bu iş Gâvur Dağları’nın İğribucak köyünden olan Yoksul’a bırakılır (*Çete* 2017, 51).

Romanda, çetenin faaliyetlerini çeşitli şekillerde öğreniriz. Yazar, bu faaliyetleri okuyucuya romanın anlatıcısı tarafından aktardığı gibi, bazen de çetenin faaliyetlerini roman kişileri aracılığı ile verir. Mesela, çetenin ilk faaliyetleri Nina ile onun yardımcısı konumundaki Bekirof’un konuşmalarıyla aktarılır: “Çeteler daha birkaç gün evvel Halep-Adana arasındaki demiryolunu bozarak bir asker trenini durdurmuşlar, esir, top, mitralyöz almışlar” (*Çete* 2017, 20). Aynı sayfanın devamında, çeteler hakkındaki bilgiler yine Bekirof’un konuşmalarıyla verilir: “Antakya-İskenderun arası otomobille kısa, lakin çetelerle doludur” (*Çete* 2017, 20).

Romanında anlatılan çete faaliyetleri ile Amanoslar çevresinde vatansever yerli halk tarafından oluşturulan gerçek çete grupları ve bu grupların işgalci Fransız güçlerine karşı verdikleri savunma mücadeleleri arasında büyük benzerlikler olduğu görülmektedir. Mesela, romanda anlatılan “Tataluşağı Muharebesi” gerçek bir olaydan alınmıştır: “İslâhiye’de kurulması düşünülen askerî merkez için Fransız komutan Kolonel Derigoin emrine verilen birliklerin Kırıkhan-Hacılar güzergâhından bölgeye intikali sırasında seçme çete kuvvetleri Aktepe-Demirek-Bektaşlı yoluyla Tataluşağı’na gönderilmiş ve 6 Mart 1921’de yaşanan muharebede işgal kuvvetleri darmadağın olmuş, komutanları Kolonel Derigoin de vurularak öldürülmüştür” (*Çete* 2017, 59-60). Tarih kitaplarında “Boklukaya Savaşı” olarak da kaydedilen bu olay, Hassa-Kırıkhan arasındaki Türk-Fransız savaşıdır. “1920 yılının Eylül ayının son haftasında İskenderun’dan hareket eden takviyeli bir Fransız alayının Kırıkhan’dan Maraş’a doğru ilerlemekte olduğunu haber alan asker takviyeli Türk çeteleri hızla toparlanarak Kırıkhan-Hassa arasında, Küreci

Değirmeni'nden Narlıhöbür'e doğru uzanan ve "Boklukaya" adıyla anılan kayalık bölgede 7-8 kilometrelik bir hattı tuttular. Çatışma dört gün sürdü. Dördüncü günün gecesi 17 kahraman çetenin yer aldığı 26 kişilik bir fedai grubu Fransız karargâhına baskın yaptı, bu baskında 15 karargâh subayı ve kumandan Albay Derigoin öldürüldü. Çatışma sabaha kadar sürdü. Beşinci günün sabahında Fransızlar geri çekilmek zorunda kaldılar" (Tekin 2015, 80-81). Görüldüğü gibi Refik Halid, gerçek bir muharebe sahnesini itibarî bir metne dönüştürmek suretiyle ve olayın tarihini bir yıllık farkla romanına yerleştirmiştir.

Romanın kurgusu içinde, çatışmalar dolayısıyla şehit düşen arkadaşlarının yerine yenilerini katmak, yiyecek temin etmek ve Demir Bey'e vaziyetlerini bildirmek amacıyla çete mensupları Amanosların eteklerindeki kasaba ve köylere inerler. Yazar, çetecilerin zorlu faaliyetlerinden bir sahneyi metin içerisinde şöyle aktarır: Romanın önemli kişilerinden "Yoksul ile Öksüz, üç gündür, dağ tepe yürüyüşler, araştırmalar yapıyorlardı. Maksatları Değirmenderesi, Akarca ve Sariseki köylerinden azık ve mümkün olursa adam bulmak ve ağızdan Demir Bey'e vaziyetlerini bildirecek bir haberci salmaktı" (Çete 2017, 65).

Çete romanı, Hatay ve çevresinde verilen kurtuluş ve Anavatan'a bağlanma mücadelesini itibarî bir âlem içinde sunmaya çalışırken, yukarıda sözünü ettiğimiz gerçek hayat sahnelerinden faydalanarak realist olma özelliğini de öne çıkarmıştır. Bu bağlamda Antakya'da, 1919'da mücadeleye yönelik ilk teşkilatlı girişim olarak başlatılan Yüzbaşı Asım [Karabay] ve Dedebeyzade Hakkı Bey'lerin önderliğini yaptıkları çete faaliyetleri (Tekin 2015, 60) ve bu faaliyete iştirak edenler romanda gerçek isimleriyle yer almıştır. Romanda, tek başına ve gizlice Antakya'ya girdiği anlatılan roman kişilerinden Yoksul'un, Hakkı ve Asım Bey çetelerinin Fransız kuvvetlerini nasıl hırpaladıklarına dair arkadaşı Öksüz'e anlattıklarını bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Romanda adı geçen meşhur çetelerden bazılarının fotoğrafları makalenin sonuna EK: 1 adıyla eklenmiştir.

Romanda anlatılan çete faaliyetleri, "Nihayet 1921 yılının Birinci Teşrininde (Ekim) Ankara Uzlaşması imzalandı ve Kıran Bey çetesi de ortadan kayboldu" cümlesiyle sona erdirilir. Yazar tarafından verilen bu bilgi ve tarihi olay, 20 Ekim 1921 günü Türkiye ile Fransa arasında imzalanan Ankara İtilafnamesi'dir (Tekin 2015, 104).

Çete romanının "Son ve Tek Kısım" adlı bölümü oldukça ilginçtir. Burada roman tekniği açısından sık rastlanmayan bir anlatıma şahit oluruz. Kıran Bey ve Nina evlenmişler; Ege kıyılarında sakin bir yere yerleşmişler ve Gülcihan adlı bir kızları olmuştur. Romanın anlatıcısı, Refik Halid'i "muharrir" adıyla bu eve, Kıran ve Nina'ya misafir etmiştir. Tanışma ve biraz sohbetten sonra konu, Hatay'ın Türkiye'ye katılmasına ve çetelerin verdiği destansı mücadeleye gelir. Muharrir adıyla okuyucuya takım edilen yazar, Hatay'da verilen mücadeleyi ve Çete romanının yazılma gerekçesini de ifade ettiği konuşmasında özetle şunları söyler: "Elbette işitmişsinizdir. Hatay'ın kendine has bir kahramanlık tarihi vardır. Millî mücadele sırasında bu havalideki ufak tefek çetelerin istilacı muntazam taburlara karşı yaptığı savaş hepsinden meraklı ve ibretle tetkike layıktır. Kısmet olursa, bir gün, bunlardan bahseden bir hikâye yazacağım" (Çete 2017, 171). İşte, Çete romanı "muharrir"in bahsettiği o hikâyedir.

Çete Romanının Tezi

Romanlar tezli olabilir. Çete de tezli bir romandır. Yazar, Çete romanında Hatay ve çevresinin neden Türklere ait olduğunu açıklamaya çalışır. Eser bu yönüyle ideolojiktir (Aktaş 2004, 140). Çete romanının dünyası özellikle bu ideolojiye göre kurgulanmıştır. Romanda, Hatay'ın Türkiye'ye katılması bir mesele ve bir dava olarak okuyucuya sunulur (Çetin 2009, 125). Ancak, Çete romanının tezi "Açık Tez" değil, "Örtülü Tez"dir. Çünkü Çete romanında tezin ne olduğu kuru bir fikir olarak anlatılmaz; tam tersine bunlar, canlı yaşantılar halinde sunulur, roman kişilerine yaşantılarıyla, tavırlarıyla, konuşmalarıyla, duygularıyla temsil ettirilir (Çetin 2009, 124-126). Mesela Binbaşı Recep, masaya serdiği bir harita üzerinde çete elemanlarına,

özellikle de Nezih'e, faaliyet yapacakları mekânları ve coğrafi özelliklerini anlatırken romanın tezine dair dikkat çekici cümleler kurar: "Bizim mekteplerde coğrafya diye okutulan ders, coğrafyanın elifbasıdır. Ayrıca merak salmayanlar, değil ecnebi memleketlerini, kendi öz topraklarını bile öğrenemezler" (Çete 2017, 26). Binbaşı, pafta üzerinden Antakya ve çevresi hakkında geniş ve ayrıntılı bilgi verirken, Nezih neredeyse bütün yer adlarının Türkçe olmasına, Antakya'nın Doğu, Batı, Kuzey ve Güney'inin Türkçe ve Türk olmasına çok şaşırır ve "Türkiye'den koparılıp Suriyelilere verilecek olan ülkeler buraları, öyle mi?" (Çete 2017, 29) diye sormaktan kendini alamaz. Hem Binbaşı Recep (Demir Bey), hem de Kıran Bey, Hatay bölgesinin eski tarihini anlatırken bu toprakların Sümerler zamanından başlayarak Türklere ait olduğuna vurgu yaparlar. "Milattan üç bin sene evvel Sümerler Amanoslar'dan Mezopotamya'ya kereste taşırlardı. İncir, üzüm, gül fidanını da Şat kıyılarına ilk önce Toroslar'dan yine Sümerler götürmüşlerdi. Amansolar'da oldu olalı yerli ve sert bir ırkın yaşadığını tarih bize söylüyor. Bütün ecnebi akınlarının med ve cezirleri o ırkı şimdiye kadar yerinden koparıp sürükleyememiştir... Ve sürükleyemeyecek!" (Çete 2017, 30-31). Demir Bey'in cümlelerinden de anlaşılacağı üzere yazar, Hatay'ın Türklüğü meselesini Sümerlere kadar dayandırmaktadır. Bu bakış açısı Atatürk'ün Türk tarih teziyle de örtüşmektedir.

Kıran Bey ile Nina'nın Şalan Kale'de yaptıkları konuşma vatanın düşman işgalinden kurtarılması konusunda önemli ipuçları verir. Nina, Kıran Bey'e sorar: "Ne yapmak istiyorsunuz? Galip devletlerin elinden memleketinizi nasıl kurtarabileceksiniz? Bunu mümkün görebiliyor musunuz?". Kıran Bey'in cevabı kesindir: "Ne mi yapmak istiyoruz? Nasıl mı kurtaracağız? Bunu mümkün görebiliyor muyuz? Elbette! Hiç şüphesiz! Sonuna kadar vuruşarak, ölüp öldürerek! Tam bir istiklal kazanıncaya kadar" (Çete 2017, 118-119). Kıran Bey'in cevabı, Mustafa Kemal Atatürk'ün "Ya istiklâl ya ölüm" ve sürekli tekrarladığı "istiklâl-i tamme, yani tam bağımsızlık" sözleriyle aynı görüşü ifade etmektedir. Kıran Bey şöyle devam eder: Anadolu'ya "Mısır, Yunan, İran ve Roma medeniyetinden evvel yerleşen tek medeniyet bizim medeniyetimizdir; Sümer, Eti, Göktürk, Hun medeniyetidir. ... Böyle bir mazisi olan ırkın yarın yine böyle bir istikbali olacaktır; bu istikbalin beşiği, kaynağı ise Anadolu'dur. İşte biz onu kurtarmak istiyoruz, o istikbale ermek için!" (Çete 2017, 119). Romanda Kıran Bey'e söylenen bu görüş, Mustafa Kemal Atatürk'ün hem "Türk Tarih Tezi"ne hem de, varyantlarıyla birlikte (Tekin 2015, 149), Hatay için söylediği "Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalmaz" fikrinin pekiştirilmesine dairdir. Yazarın bu bakış açısı, Çete romanının temel tezini oluşturur. Refik Halid, tezini sanat eserine ustalıkla yerleştirmiştir. Çete'de iddia edilen tez, tabiat tasvirleri, kahramanların durumu ve olay ile birlikte düşünülmeyen anlaşılmaz. Yani eserin bütünü üzerinde düşünmeden yazılış gayesini anlamak güçtür (Aktaş 2004, 141). Çete'nin tezine dair romana ustalıkla yerleştirilen sahnelerden birisi de Kıran Bey'in Nina'dan ayrılacağı gün yaşadığı duygusal gelgitlerde saklıdır. Kıran Bey, Nina'yı sevdiği ve ayrılmak istemediği halde ona kal diyemez. Çünkü "Kocasının servetiyle yeniden zenginleşmiş olan bu kadını, istiladan kurtulamamış olduğu takdirde, memleketinde nasıl..." barındırabileceğini bilememektedir. "O memleket ki, halasa ermezse kapısı kendisine kapanmış olacak..."tır (Çete 2017, 137). Romanda, Kıran ve Nina'nın ayrılma sahnesinin devamında ayrılık acısına dayanamayan Nina, Kıran Bey'e: "Mektuplaşalım, Kıran!" der. Kıran Bey'in cevabı Hatay için verilen mücadelenin gerçek manasını ortaya koyar niteliktedir: "Sana verilecek bir adresim bile yok; bildiğin ismim bile uydurma; memleketim bile şimdi darmadağın!" (Çete 2017, 141). Kıran Bey bu cümle ile "Önce vatan" idealini ortaya koymuştur. Görüldüğü gibi, Kıran Bey eğer Hatay'ı düşman işgalinden kurtaramazsa, ne kendisinin ne de sevdiklerinin bu topraklarda yaşama imkânı kalacaktır. Dolayısıyla romancı, Kıran Bey'in şahsında, vatan için mücadele eden herkesin tek hedefinin tam bağımsızlık olduğunu vurgulamak istemiştir.

Refik Halid, "Çete" romanında Antakya ve çevresinin Anavatan Türkiye'ye katılması tezini savunmuştur. Bu tezin temel dayanağını şöyle ifade edebiliriz: "Eğer coğrafi bir bölgenin yer

adları Türkçe ise ve o yerde yaşayanlar Türkçe konuşuyor ve Türkçe yaşıyorlarsa, orası Türk vatanının ayrılmaz, doğal bir parçasıdır” Romanda, Antakya civarındaki köy ve yer isimleri, bölgedeki tarihî eserlerin karakteri göz önüne alınarak bu coğrafyanın Türkiye’den ayrı düşünülmemeyeceği iddia edilir (Aktaş 2014, 140-141). Romanın vermek istediği mesajı; “Serin, temiz rüzgârların kucagında yemyeşil, feyizli ve coşkun yaşayıp giden bu mesut ülkenin (Hatay), bir gün tekrar elimize geçmesi ve sonra da mamur hale getirilmesi Kıran Bey’in şahsında Anadolu Türklerinin ana gayelerinden biri olmuştur” (Çete 2017, 145) şeklinde özetlemek mümkündür.

Çete romanının “Son ve Tek Kısım” bölümü, “1938 Temmuzunun beşinci günü Türk askeri Hatay’a girdi...” cümlesi ile başlar. Bu cümlenin ardından romanın anlatıcısı, Refik Halid’i de metnin içine çekerek “O havalide on altı sene gezip dolaşmış bir muharrir yolcu da –bayrağının tekrar dikildiği yerlerden sevinçle, gözü arkada kalmadan ayrılarak- memleketine dönüyordu” ifadesiyle bir bakıma yazar, vatanın bir parçasının kurtuluşu ile kendi özgürlüğü arasında bir bağ kurmak istemiş gibidir. Çünkü Çete romanının anlatma zamanı ile yazarın sürgüne gönderilme ve yeniden vatanına dönmesi zamanı neredeyse aynı tarihlere tekabül eder.

Çete Romanında Mekân

Refik Halid Karay’ın hikâyelerinde olduğu gibi romanlarında da mekân itibarî metin için önemli bir unsurdur. Yazar, mekânı üzerinden geçilip gidilen sıradan bir yer olarak görmez, ona çeşitli anlamlar yükler. Refik Halid’in eserlerinde olayların cereyan ettiği mekânlar ya vatan coğrafyasıdır, ya tarihi ve kültürel bir yerdir ya da vatanın bir parçası olduğu, adıyla sanıyla ve üzerinde yaşayanlarla birlikte Türk olduğu halde, vatan topraklarına katılamamış yerlerdir. Çete romanının mekânlarını bu sonuncusu içerisinde değerlendirmek mümkündür. “Refik Halit’in romanlarında geçen mekânlar, onun gurbette bulunduğu coğrafyalardır. Yazarın çilesini doldurduğu Beyrut, Halep, Şam ve Hatay çevreleri eserlerinin en belirgin mekânları olarak görülmektedir” (Ekiz 1999, 61).

Hatay çevresi, özellikle Çete romanında mekân olarak öne çıkar. Adana ve Hatay’ın Fransızlar tarafından işgali, diğer bölgelerde olduğu gibi bu bölgelerde de Türk milletini işgalci güçlere karşı vatan savunması için çetecilik faaliyetleri yapmaya ve ilk mücadeleyi başlatmaya sevk etmiştir. Tarih kitaplarında ve ders kitaplarında, uzun yıllar, ilk kurşunun Hasan Tahsin tarafından İzmir’de Yunanlılara karşı atıldığı yazılmıştır. Ancak “İlk Direniş”in 19 Aralık 1918’de Dörtüol-Karakese’de yapıldığı, daha önceki yayınlara paralel olarak, Genelkurmay Başkanlığı tarafından 1992’de resmen belgelenmiştir (Sorguç 2015, 16). Çukurova’nın Doğusunda, özellikle Amanos Dağları çevresinde başlatılan mücadelede, 19 Aralık 1918’de Dörtüol’da Karakese köyüne hücum eden Fransız müfrezesine atılan “İlk Kurşun”la (Tekin 2015, 46-55) hem Fransızlara ve İngilizlere hem de onların şımarttığı Ermenilere Türkün vatanının işgal edilemeyeceği gerçeği gösterilmiş ve atılan bu adımlar Anadolu’da işgalci güçlere karşı verilen mücadelede ateşleyici bir rol üstlenmiştir. Bu anlamda Gâvur Dağları’ndan başlayarak, Kanlı Geçit, Osmaniye, Toprak Kale, Erzin, Dörtüol, Payas, Sarıseki, İskenderun, Belen, Kırıkhan ve Hassa hattı üzerinde oluşturulan çete gruplarıyla, işgalci güçlere ciddi darbeler indirilmiştir. Amanos Dağları’nın özellikle Güney ve Batı eteklerinde verilen mücadelelerle adeta tarih yazılmıştır. Dolayısıyla Amanos Dağları, çeteler için, işgalci güçlere geçit vermeyen sarsılmaz bir kale olmuştur. Refik Halid, Çete romanını yazma aşamasında, yanı başında olup biten bütün bu direnişleri ve vatan savunmasını yakinen takip etmiştir. Yazarın oldukça realist yaklaşımlarla ve neredeyse bütün ayrıntılarıyla aktardığı mekânlar, ciddi bir gözlem ve bilgi birikiminin de neticesi olarak kendini göstermektedir. Refik Halid, romanda geniş ve açık olarak yer verdiği Amanoslar çevresindeki mekânlara simgesel bir değer yüklenmiştir. Dolayısıyla romanda çetenin faaliyet alanı olan mekânlar, Binbaşı Demir Bey tarafından haritada, 32 numaralı pafta üzerinden Nezih’e (Kıran Bey) anlatılarak gerçeklik duygusu

pekiştirilmekle kalmamış, aynı zamanda Türkçe yer adlarıyla bu bölgenin tapusunun da Türklere ait olduğu vurgulanmak istenmiştir:

“Binbaşı parmağını 32 numaralı harita paftasının üzerinde yürüterek dedi ki: İşte, dönüp dolaşacağın yer burası olacak: Leçe... Leçe volkanik bir arazidir. Yarın oraya vardığın zaman sönmüş kraterleri göreceksin. Jeolojide Suriye Hendeği ismi verilen geniş bir çukurun Şimal (kuzey) ve son noktası. Bir zamanlar arzın kabuğunda büyük bir çöküntü olmuş, ta Afrika’daki büyük laklardan (göller) tuttur, Şap Denizi, Akabe Körfezi, Sina Yarımadası, Bahrilut Havzası, Lübnan’da Buka, Humus civarında Gab Ovası, sonra Asi Irmağı, Amik Gölü, burası ta Maraş’a kadar derinleşivermiş ve etrafındaki arazi fırlamış. [...] Yeni emre kadar içinde barınacağın Leçe, altı kilometre genişliğinde Şimal’dan Şark’a ve Cenup’tan (Güney) Garb’a kaymış bir lav akıntısıdır.”

“Daha sonrası var: İskenderun-Halep şosesi, yani denizden mamurelere (şehir, kasaba) uğrayarak çöle giden tek yol önündedir. Halep-Adana arasındaki şimendifer tünelleri ve köprüleriyle başının üstünden geçer. İskenderun’dan deniz kenarını arşınlayarak Toprakkale’ye varan demiryolu da Amanoslar’ın ayağı altındadır. Yalnız bizim bildiğimiz ve bizim aşabildiğimiz geçitler sayesinde Leçe’den Amanos tepelerini bulmak bir çete için işten sayılmaz. Bir gün, belki de denizden ancak kırk, elli metre yüksekteki Amik bataklığında bulunacaksın. Akşam doludizgin Gâvur Dağları’na tırmanmayacağın ve mesela 2267 rakımlı Mığır Tepesinde, 2500 rakımlı Akkaya’da olmayacağın yahut gene dönerek Karpuzdere yatağına sinmeyeceğin ne malum!” (Çete 2017, 27-29).

Çeteye henüz katılmış olan Nezih (Kıran Bey), bölgenin çok ayrıntılı toponimisi, özellikle de Türkçe yer adları konusunda şaşkına döner ve “Bunlar ne güzel isimler!” demekten kendini alamaz. Binbaşı devam eder:

“Daha güzel köy ve yer adları vardır: İğribucak, Yuvalı, Kozluca, Yosunlu, Karaçakıl, İlkınar, Aridere, Göktepe, İlgeçit, Paşauluk, Gülbahar, Fındıklı... Bunlar Amanos’takiler. Bir de Kızıldağlar’a geçelim: İşte Soğukoluk, işte Nergislik, işte Derebahçe, işte Zerdalioluk... İşte Çınaralanlar, Derindereler, Gülcihanlar” (Çete 2017, 29).

Binbaşı, bütün bir Hatay ve çevresindeki yerleşim yerlerini ve diğer yerleri Türkçe adlarıyla birlikte adeta bir sınır çizer gibi işaretleyerek, pafta üzerinde Nezih’e anlatmaya devam eder: “Gel şu tarafa, bunlar Kuseyir Dağları... Hele isimlere bak: Karsu, Karbeyaz, Narlıca, Gökçegöz, Hisarcık, Kabacık, Şakşak. Daha Cenuba inelim: Şu havalide tam yüz seksen Türk köyü vardır: Bayır ve Bucak nahiyeleri. Biraz ötesi; Lazkiye” (Çete 2017, 29).

Refik Halid Karay, *Çete* romanında, neredeyse Hatay’ın bütün yer adlarını yeri geldikçe peş peşe sıralar. Hatay coğrafyasına dair bu bilgileri Refik Halid’in *Bir İçim Su* adlı kroniklerinde, özellikle, Ağustos 1924’te yazdığı *Ayşe Gül* başlıklı yazısında görmek mümkündür. *Bir İçim Su* adlı eserinin Hatay ile ilgili diğer yazılarında da benzer özelliklere rastlamak mümkündür (Karay 2009, 9-12).

Refik Halid, *Çete* romanının önemli kişilerinden Demir Bey’e, Antakya çevresinin coğrafi yapısını, hiçbir hayalî unsura yer vermeden anlattığına göre bu bölgeyi jeolojik yapısı ve tabii durumuyla iyice biliyor demektir. Yazar, yurtdışındayken bu çevreyi gezmiştir. Dolayısıyla *Çete* romanı sabırlı ve gayeli bir seyahatin neticesi olarak yazılmıştır diyebiliriz (Aktaş 2004,

141). Refik Haid'in *Çete* romanını oluştururken Hatay'ın çeşitli haritalarından faydalandığını tahmin etmek zor değildir. Romanda anlatılan coğrafi özellikleri ve yer adlarını gösteren Hatay Devleti Haritası makalenin sonuna Ek: 2 adıyla eklenmiştir.

Çete romanında, yazar, Kıran Bey aracılığı ile Amanosları başka memleketlerde gördüğü yerlerle kıyaslama imkânı bulur. Mesela, “Kıran'a bu yer, Jules Verne'in *Gizli Ada ve İki Sene Mektep Tatili* romanlarındaki...” mekânları hatırlatır (*Çete* 2017, 50). Bir başka yerde, “Kıran'a Amanoslar, harpten önce Montpellier'de hükümet hesabına tahsilde iken gördüğü ve gezdiği Preneler'i hatırlatmaktadır” (*Çete* 2017, 52). Yazar, Amanoslar'ın güzellikleri karşısında hayranlık duygularını gizleyemez ve bu duygularını yabancı gözlemcilerin görüşlerinden de destek alarak romanına yansıtır:

“Amanoslar dünyanın en güzel dağlarından biridir. Dünyanın en güzel dağlarından biri derken romanımızın geçtiği bir yeri süslü göstermek için mübalağaya kapıldığımıza hükmetmeyiniz. Fizik ve tarih profesörü oryantalist rahip Henri Lammens diyor ki: Yemyeşil ve iç açıcı tabiat manzaraları görmek için merkezî Avrupa dağlarına tırmanmaya hacet yoktur. Amanoslar'da bir gezinti sizi daha insan ayağının basmadığı misilsiz güzelliklere götürür” (*Çete* 2017, 87).

Çete romanında, Hatay ve çevresine ait bütün yer adlarının neredeyse tek tek sayıldığını ifade etmiştik. Kıran Bey ve çetesinin sürekli hareket halinde olması, yazara bu yerlerin adlarını yeri geldikçe sıralama imkânı vermiştir: “İşte Koçoluk orası... Şurası Karagöz geçidi.. Bir de Kelboğazı vardır, nah şu çizik” (*Çete* 2017, 51). “Bir akşam Karpuzsuyu'nu aştılar”; “İşte Gölbaşı buraya derler. Bütün Amok'un (Amik) balığı burada yetişir”; “Suriye'nin anahtarı Yağra kalesi budur...” “Yoksul bir o tarafa, bir de garptaki Amanoslar'la Kızıl Dağları ayıran dumanlı Beylan (Belen) Geçidi'ne baktı” (*Çete* 2017, 53). Romanda, olaylar açık ve geniş mekânlarda geçer. Bu mekânlar sadece harita üzerinden bakılarak sayılmış yerler olmaktan ziyade adlarının Türkçe olması, daha da önemlisi, buraların vatan toprağı olması hasebiyle yazar tarafından her birine simgesel bir değer yüklenmiştir.

Romanda zaman

Çete romanı, 1921 yılının Şubat ayında, “O gün Beyrut'ta Şubat bir Temmuz gibi sıcak, boğucuydu” (*Çete* 2017, 16) cümlesiyle başlar. Yazar, romanın 31. sayfasında, “-1921 senesi Martındayız-” (*Çete* 2017, 31) ifadesiyle romanın vaka zamanına dair önemli bir ipucu verir. Romanda “Tataluşağı” muharebesi olarak adlandırılan çatışmanın tarihi 6 Mart 1921 olarak verilir. Bu tarih hadisenin yaşandığı 1920'yi göstermese de romanda zaman unsurunu vermesi bakımından önemli bir ipucudur (*Çete* 2017, 59). “Nihayet 1921 yılının Birinci Teşrininde Ankara Uzlaşması imzalandı ve Kıran Bey çetesini de ortadan kayboldu” cümlesiyle de romanın ana omurgasını oluşturan bölüm sona ermiş olur. Romanın “Son ve Tek Kısım” başlıklı son bölümü, “1938 Temmuzunun beşinci günü Türk askeri Hatay'a girdi” cümlesiyle başlar. Bu ifade ile romanın omurgasını oluşturan olayların anlatıldığı kronolojik zamandan yaklaşık 17 yıl sonrasına geçilmiş olur.

Çete romanında zaman sadece olayların cereyanına eşlik eden kronolojik bir akış değildir. Romanda, zamanın da simgesel bir değeri vardır. Çünkü yazar, Nezih'i Kıran Bey adıyla bir kahraman tipine dönüştürürken, zamanın onun üzerindeki dönüştürücü etkisinden faydalanmıştır. Romanda geriye dönüş tekniği ile verilen 16 Mart 1920 tarihi, İstanbul'un İngilizler tarafından işgal edildiği, Süleyman Nazif'in ifadesi ile “Kara Bir Gün”dür (Süleyman Nazif 1919, 1) ve Nezih o gün Binbaşı Recep Bey'in beyazlaşan yüzünde bu kara günü görmüş ve anlamıştır. Dolayısıyla hem İstanbul'un hem de Adana başta olmak üzere Güney vilayetlerimizin Batılı emperyalistler tarafından işgal edilmesi, vaka yönüyle olduğu kadar bu hadiselerin

cereyan ettiği zaman aralığı bakımından da roman kişileri üzerinde dönüştürücü bir güce sahiptir.

Roman Kahramanları ve Adlarına Dair

Türk romanında, Tanzimat'tan itibaren kimi roman kişilerinin adları bazı çağrışımlar yapacak şekilde seçilmiştir. Bu durum Türk hikâye ve tiyatro türünde de göze çarpan bir özelliktir. *Felâh Bey ile Rakım Efendi, Mürebbiye, Jönler Mısır'da* gibi romanların kahramanlarında bu özelliği görmek mümkündür. *Çete* romanında da Refik Halid bu geleneğe bağlı kalmış ve roman kişilerinin adlarını mecaz anlamlı olarak, çeşitli çağrışımlar yapacak şekilde, özellikle belirlemiştir. Mesela romanda Binbaşı Recep'in takma adı Demir Bey'dir. Bu ad, demir gibi bir iradenin ve vatanın kurtuluşuna dair duyulan sağlam bir imanın mecazi ifadesidir. Fransızca öğretmeni iken kalemını bırakıp dağa çıkan ve Kıran Bey adını alarak bu adda bir çetenin reisi olan romanın başkişisine verilen adlar da mecaz haline gelmiştir. Nezih, pak ve temiz anlamına gelir. Kıran ise düşmana aman vermeyen, onu kırıp dağıtan anlamında kullanılmıştır. Roman kişilerinden Öksüz ve Yoksul adları da özel anlamlar çağrıştırır. Bu adların işaret ettiği mecazi anlam, parçalanmış cihan İmparatorluğu'nun yıkıntıları altında kalan ve ölüm kalım mücadelesi veren Anadolu Türkü'nün trajedisine gönderme yapar. Romanın tek kadın kahramanı Nina'nın adının Yoksul ve Öksüz tarafından "Nine" şekline dönüştürülmesi de dikkat çekici bir ayrıntıdır. Son olarak Kıran Bey ile Nina'nın evliliğinden dünyaya gelen kızın adının Gülcihan konulmuş olması da romanın tezini Hatay meselesine bağlayan bir davranıştır. Romanda da ifade edildiği gibi Gülcihan, İskenderun yakınlarında bir yerleşim yerinin adıdır ve bugün hala bu ad ile yaşamaktadır. Türk yurtlarındaki Türkçe bir yer adının roman kahramanlarının çocuklarında vücut bulması oldukça anlamlıdır. Roman kahramanlarından "Muharrir" in yurda "Anafarta" adlı vapurla dönmüş olması da millî hafızada bir değer pekiştirme çabası olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Sonuç olarak, *Çete* romanı, hem Anadolu'nun hem de Hatay'ın düşman işgalinden kurtarılmasında önemli görevler üstlenen çete faaliyetlerinin Hatay bölgesindeki kahramanlıklarına eğilen bir eserdir. Roman, millî mücadelenin sembolü haline gelen çetelere odaklanmış ve sadece bu hareketi ve üyelerinin vatan ve hürriyet uğrunda göze aldıkları çetin şartları gözler önüne sermek istemiştir. *Çete*, Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını ve bu uğurda verilen mücadeleleri hikâye eden, ilk Türk romanıdır. Refik Halid bu romanda, Hatay'ın Türkiye'ye katılması meselesini örtük bir tezle ve ideolojik bir tutumla ele almış ve anlatmıştır. Romanın tezi: Hatay havasıyla, suyuyla, yer adlarıyla ve üzerinde yaşayan insanıyla Türk'tür ve Türk kalmalıdır. *Çete* romanı, Atatürk'ün "Kırk asırlık Türk yurdu, yani Hatay düşman elinde esir kalmaz" özdeyişinin itibarı âlemde, estetik bir kaygı ile yeniden yaratılmış edebî, somut halidir denilebilir. Dolayısıyla *Çete* romanı, muhayyilede yarattığı genişlik ve verdiği heyecan ile Hatay meselesini estetik düzlemde geleceğe taşıyacak, tarihten beslenen edebî bir eserdir.

Yazarın Notu

Bu yazı, 04-06 Nisan 2019 tarihleri arasında Hatay'da düzenlenen *Anavatan'a Katılışının 80. Yılında Hatay* konulu sempozyumda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

Fig. 1. Antakya, İskenderun ve havalisinde işgalcilere karşı sürdürülen mücadelenin başlıca önderleri: (1918-1921) Kara Hasan Paşa, Yüzbaşı Asım, Dedebeyzade Hakkı Bey, Karamürselzade Tayfur Bey, Nuri Aydın, Özdemir Bey (Tekin 2015, 491)

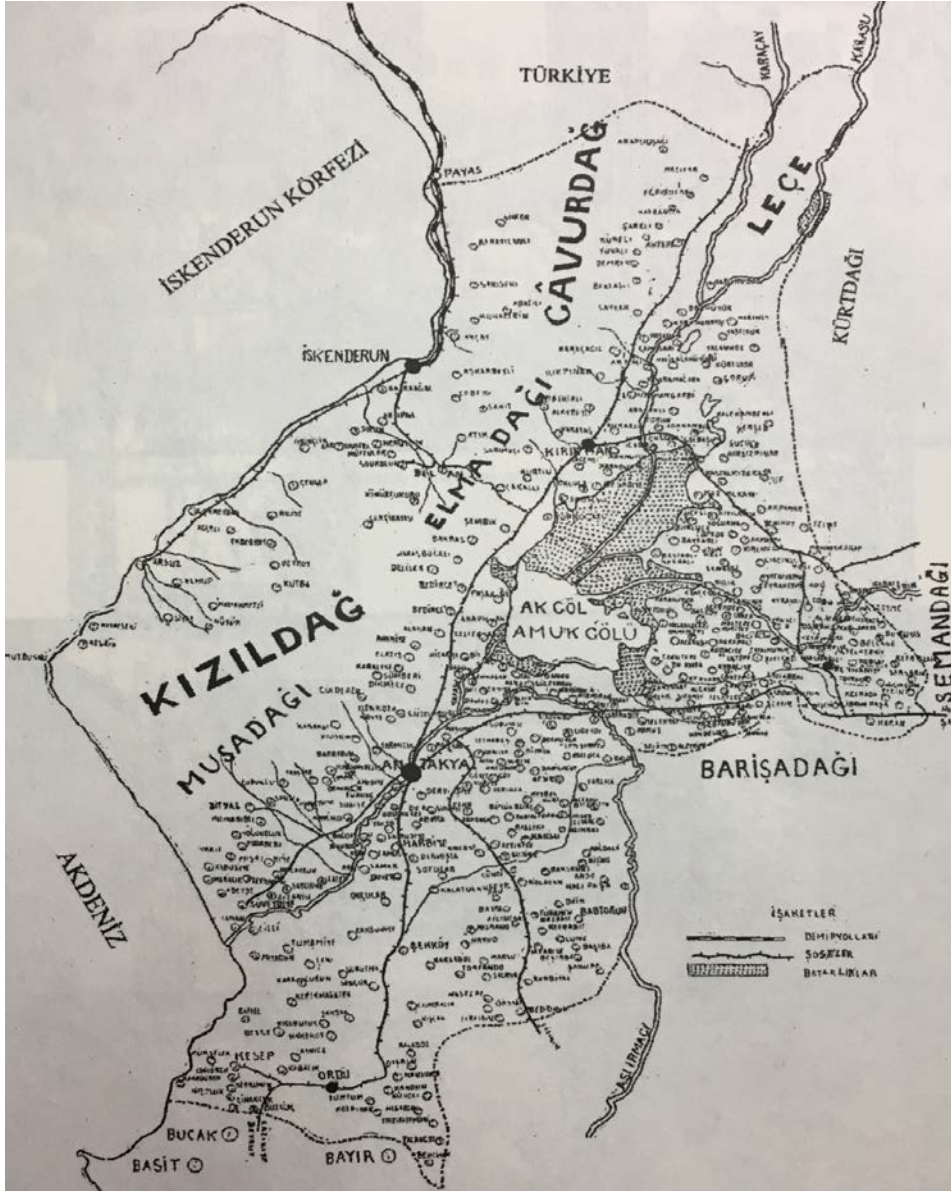

Fig. 2. Türkiye'ye Katılmadan Önceki Hatay Devleti Haritası (Tekin 2015, 519)

KAYNAKÇA

- Aktaş Ş. (2004). *Refik Halit Karay*. Ankara 2004.
- Çetin N. (2009). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara 2009.
- Ekiz O. N. (1999). Refik Halit Karay-Hayati, Sanati, Eserleri. İstanbul 1999.
- Enginün İ. (2004). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul 2004.
- Karay R. H. (2009). *Bir İçim Su*. İstanbul 2009.
- Karay R. H. (2014). *Gurbet Hikâyeleri*. İstanbul 2014.
- Karay R. H. (2017). *Çete*. İstanbul 2017.
- Karay R. H. (2018). *Yezidin Kızı*. İstanbul 2018.
- Osmanlı Belgelerinde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk*. Proje Yöneticisi: Yusuf Sarımay. Ankara 2007.
- Sorguç E. (2015). *İlk Kurşun'un Seyir Defteri 1918-2014*. Dört Yol 2015.
- Süleyman Nazif (1919, Şubat 9). "Kara Bir Gün". *Hadisat*, s. 1.
- TDK Türkçe Sözlük. "Çete". Kaynak: <http://sozluk.gov.tr/>
- Tekin M. (2015). *Hatay İşgal Yılları ve Bağımsız Hatay Devleti Kronolojisi (1918-1939)*. Ankara 2015.